

Рівненський державний

гуманітарний університет

Студентський дайджест

Збірник наукових матеріалів здобувачів
вищої освіти

№ 4
2021

Рівненський державний гуманітарний університет
Психолого-природничий факультет

Студентський дайджест

збірник наукових матеріалів здобувачів вищої освіти

Випуск 4

Рівне, 2021

УДК 159.9+316.6

Студентський дайджест. Збірник наукових матеріалів здобувачів вищої освіти – Випуск 4. – Рівне: РДГУ, 2021. – 145 с.

Головний редактор:

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор, перший проректор, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету

Виконавчі редактори:

Безлюдна Валентина Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Корчакова Наталія Вікторівна – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Павелків Віталій Романович – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри загальної психології та психодіагностики, декан психолого-природничого факультету Рівненського державного гуманітарного університету.

Друкується за рішенням Вченої Ради РДГУ (протокол № 12 від
29 грудня 2021 р.)

За достовірність фактів, дат, назв тощо відповідальність несуть автори матеріалів.

УДК 159.922.7 : [37.015.3 : 159.953] – 053.5

ВПЛИВ ВІКОВИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ НА МОТИВАЦІЮ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛЯРІВ

**Гаврилюк О. А., здобувач ОС «бакалавр»,
спеціальності 053 «Психологія», III курс, РДГУ
Назарець Л. М., кандидат психол. наук, доцент**

Кожна дитина унікальна, тому у кожного школяра мотивація до навчання буде відрізнятися від інших. Та все ж є і спільні ознаки, за якими можна об'єднати мотивацію до навчальної діяльності. Однією з цих об'єднуючих ознак є вікові особливості. Вивчення впливу вікових особливостей на мотивацію є однією з важливих проблем психології, оскільки мотивація є фактором впливу на ефективність навчання, успішність освітнього процесу. Будь-яка діяльність має перспективи стати більш ефективною та принести якісні результати за умови наявності в особистості сильних, глибоких мотивів, що підвищують активність, наполегливість у досягненні поставленої мети. Це стосується й навчальної діяльності, яка є успішнішою за умови сформованого позитивного ставлення до навчання, пізнавального інтересу, потреби в отриманні знань, умінь та навичок.

Мета дослідження: визначити вплив вікових особливостей на мотивацію навчальної діяльності школярів.

Виклад основного матеріалу. У сучасній психології мотивація розглядається як складний багаторівневий регулятор життєдіяльності людини. У своїх працях В. Р. Асєєв зазначає, що система мотивації «має набагато складнішу будову, ніж простий ряд заданих мотиваційних констант. Вона описується виключно широкою сферою, що включає в себе й автоматично здійснювані установки, і поточні актуальні прагнення, і галузь ідеального, яка на цей момент не є актуальною, але виконує важливу для людини функцію, даючи їй ту смислову перспективу подальшого розвитку спонукань, без якої поточні турботи повсякденності втрачають своє значення» [4]. Багато дослідників погоджуються з визначенням мотивації як єдиної системи мотивів, особливої сфери, що включає в себе потреби, мотиви, цілі, інтереси в їх складній взаємодії.

Найчастіше «мотив» співвідносять або з поняттям потреби, або з переживанням цієї потреби та її задоволенням, або з предметом потреби. Поняття «мотив» істотно відрізняється від поняття «мотивація». Мотивація є тим складним механізмом співвіднесення особистістю зовнішніх і внутрішніх чинників поведінки, який визначає виникнення, напрям і способи здійснення конкретних форм діяльності [2]. У загальнопсихологічному контексті мотивація являє собою складне об'єднання рушійних сил поведінки, що складається з потреб, інтересів, цілей, ідеалів, які безпосередньо пояснюють людську діяльність. Мотиваційна сфера з цього погляду розуміється як основне в особистості, до якого додаються такі властивості, як спрямованість, ціннісні орієнтації, установки, соціальні очікування, емоції, вольові якості та інші соціально-психологічні характеристики [3]. Навчальна мотивація – це процес, який запускає та підтримує зусилля, спрямовані на здійснення навчальної діяльності. Це складна комплексна система, утворена з мотивів, цілей, реакцій на невдачі, наполегливості й установок учня. Дослідники виокремлюють такі мотиви учіння школярів, як: пізнавальні мотиви, навчально-пізнавальні мотиви, мотиви самоосвіти, соціальні мотиви, широкі соціальні мотиви, вузькі соціальні або позиційні мотиви, мотиви соціальної співпраці [5]. При формуванні мотивації дитини доцільно враховувати психологічні особливості її віку. У період шкільного навчання науковці виділяють три вікові категорії: молодший шкільний вік (7 – 10 років, учні початкових класів), середній шкільний вік або підлітковий (10 – 15 років, учні 5 – 9 класів), старший шкільний вік або вік ранньої юності (15 – 17 років, учні 10 – 11 класів) [6]. Для того, щоб краще зрозуміти специфіку мотивів у школярів різних років, необхідно співвіднести їх з особливостями кожного віку загалом.

На момент приходу до школи дитина вперше включається в нову соціальну діяльність. Відомо, що до кінця дошкільного дитинства, як правило, у дитини формується

досить сильна мотивація до навчання у школі. Вона виявляється у відчутті потреби відвідувати школу (носити шкільну форму, ранець), включитися в нову діяльність - навчання, зайняти нове становище серед оточуючих. Поряд із цим не слід забувати про такі чинники, як об'єктивна готовність до школи, певний рівень розумового розвитку, а також наявність знань та умінь, з якими дитина приходить у школу [3].

Молодший шкільний вік має великі ресурси формування шкільної мотивації учнів. У цьому віці головним змістом мотивації є «навчитися вчитися». Молодший шкільний вік – це період, під час якого формуються основи мотивації навчання, від якої залежить рівень пізнавальних здібностей дитини в майбутньому [4]. Тому, головна мета початкової школи – сформувати в дітей такий психологічний механізм, який дав би їм змогу в майбутньому здійснити процес самореалізації, саморозвитку.

В початковій школі учні можуть успішно вчитися, орієнтуючись на оцінку вчителя або думку батьків. Якщо головним мотивом у цьому віці у більшості дітей є прагнення зробити приємність дорослому, що є авторитетом для дитини, то в старших класах вплив такого мотиву зменшується. Одним з головних стає прагнення бути кращим або хоча б не гіршим за інших. Звичайно, такі мотиви мають місце, але вони не повинні бути основними. Такі мотиви мають відігравати вторинні, допоміжні ролі. Умова успішного навчання – це мотивація, котра спонукає дитину до певної діяльності з метою розширення й поглиблення своїх знань, підвищення впевненості в собі та незалежності від зовнішніх факторів.

Мотивація молодших школярів має і низку негативних характеристик, що перешкоджають навчанню. Так, інтереси молодших школярів недостатньо стійкі, тобто ситуативні, швидко задовольняються і без підтримки вчителів можуть згасати та не поновлюватися [2]. До кінця молодшого шкільного віку в учнів необхідно сформувати навчально-пізнавальний мотив – інтерес не тільки до нових знань, а й до способів їх здобуття, адже молодший шкільний вік – це початок формування мотивації навчання, від якого залежить її подальша доля протягом усього шкільного віку. Середній шкільний вік характеризується об'єктивними змінами умов життя школяра: збільшується кількість навчальних предметів; заняття ведуть кілька вчителів; ускладнюється матеріал шкільних програм; розширюються види позакласних та позашкільних занять; учень включається до нових соціальних контактів. Позитивними особливостями мотивації у цьому віці є так звана «потреба у дорослості» – небажання вважати себе дитиною, прагнення зайняти свою життєву позицію стосовно світу, інших людей, себе самого; особлива сприйнятливості підлітків до засвоєння норм поведінки дорослої людини; загальна активність, готовність включитися до різних видів діяльності разом з дорослими та однолітками; прагнення на основі думки іншої людини (однолітка, вчителя) усвідомити себе як індивідуальність, оцінити себе з погляду іншої людини та своїх внутрішніх вимог, потреба у самовираженні та самоствердженні; прагнення підлітків до самостійності [5]. Негативні характеристики навчальної мотивації у підлітків пояснюються кількома причинами. Вони ще не можуть точно оцінити самого себе та інших людей, що призводить до труднощів у взаєминах із ними. Прагнення до дорослості та небажання бути гіршим чи іншим серед однолітків викликають зовнішню байдужість до думки вчителів та їх відміток, хоч насправді дитина дорожить думкою дорослого.

Емоційне життя підлітка пов'язане зі зростанням його самосвідомості й, разом з тим, із нестійкістю його самооцінки. Процес зіставлення підлітком своїх можливостей з можливостями інших школярів та зі своїми потенційними потребами, невміння часом їх адекватно оцінити викликають категоричність його оцінок, перепади у його емоціях, різкі коливання та зміну настроїв від зарозумілості, самовпевненості, підвищеного критицизму, максималізму в оцінці іншої людини до самоприниження, захоплення іншою людиною [1].

Старший шкільний вік характеризується такими об'єктивними змінами у житті школяра, як близькість факту завершення середньої освіти та необхідність вибору професії; отримання паспорта, згодом цивільне повноліття та отримання громадянських прав; знайомство з новими формами навчання; розгортання зрілої діяльності.

Розвитку мотивації навчання у старшому шкільному віці сприяє низка особливостей старшокласника: потреба до життєвого самовизначення та спрямованість планів у майбутнє,

переосмислення з цих позицій сьогодення; наявність соціальних мотивів, відповідальності перед суспільством; тенденція до усвідомлення школярем свого світогляду як наслідок соціальних та пізнавальних мотивів, ціннісних орієнтацій; усвідомлення себе як цілісної особистості, своїх можливостей у виборі майбутньої професії, своєї позиції у житті; сформованість цілепокладання. Мотивацію навчання у старшому шкільному віці ускладнюють стійкий інтерес до одних навчальних предметів на шкоду засвоєнню інших; незадоволеність одноманітністю форм навчальних занять, відсутність творчих та проблемно-пошукових форм навчальної діяльності, негативне ставлення до форм жорсткого контролю з боку вчителя; збереження ситуативних мотивів вибору життєвого шляху [3]. Для цього шкільного віку залишається актуальним надання старшокласникам широкого поля діяльності, що допоможе їм адекватно здійснити життєвий вибір. В умовах вузького кола завдань, наприклад, при ранній спеціалізації, школяру не надається можливості перевірити себе у різних видах діяльності, тому рання вузька спеціалізація не цілком виправдовує себе у справі формування різнобічно розвиненої особистості. Дієвим та ефективним внутрішнім стимулом є прагнення до пізнання нового, яке ґрунтується на інтересі до предмета пізнання. Коли за можливості вибору конкретного навчального предмета дитина не обирає той предмет, який обрала більшість її друзів, а йде на урок, який їй самій цікавий, то вона демонструє яскравий приклад внутрішньомотивованої поведінки.

Висновки. Мотивація є суттєвим фактором активності людини, який зумовлює ефективність та розвиток діяльності. Вона є процесом формування та закріплення позитивних мотивів навчання у школярів; визначає не тільки навчальну діяльність школяра, а й пізнавальну сферу та його активність загалом.

Навчальна мотивація є тим механізмом, який запускає, направляє та підтримує зусилля, спрямовані на здійснення навчальної діяльності. Це – комплексна складна система, що складається з мотивів, цілей, реакцій на невдачі, наполегливості та установок учнів. Навчальна діяльність є провідною діяльністю школярів, основною метою якої є успішне засвоєння знань і вмінь, необхідних для подальшого ефективного використання в житті. Отже, мотивацію сміливо можна назвати фактором успішності навчальної діяльності. При цьому, вагомий вплив на мотивацію навчальної діяльності школярів мають вікові особливості учнів.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О.О. Єрошенко. – Донецьк: ТОВ «Глорія Трейд», 2012. – 864 с.
2. Волкова Н. П. Педагогіка : навчальний посібник. / Н.П.Волкова. – К.: Академвидав, 2007. – 616 с.
3. Канюк С. С. Психологія мотивації: навчальний посібник. / С.С. Канюк. – К.: Либідь, 2002. – С. 238–248.
4. Макаревич О. Мотивація як підґрунтя дій особистості. // Соціальна психологія. 2006. – № 2 (16). – С. 134–141.
5. Назарець Л., Руденко Н. Формування мотивації навчальної діяльності здобувачів вищої освіти. /Філософія освітнього простору:психологічний вимір: колективна монографія; під ред. Р.В.Павелківа, Н.В.Корчакової. – К.: Вид-во «Центр учбової літератури», 2021, С. 29–54.
6. Овсянецька Л. П. Мотиваційна основа творчості. // Філософія, соціологія, психологія: збірник наукових праць. – Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ, 2007. – Вип. 12. – С. 23–30.

ЗМІСТ

БЕЛІЧЕНКО У. Арт-терапія як засіб корекції тривожності молодших школярів	3
БЕЛІЧЕНКО У. Арт-терапія як засіб корекції тривожності молодших школярів.....	7
БЫЛИНСКАЯ Е. Проявление синдрома эмоционального выгорания у медицинских работников	10
БОРТНИК М. Психологічні особливості проявів інфантилізму в підлітковому віці.....	14
ВЛАСНОВА А. Психологічні особливості подружніх стосунків із різним типом прихильності у різні вікові періоди	17
ВОЙТОВИЧ К. Психологічний аналіз розвитку креативності в молодшому шкільному віці.....	20
ВОЛОЩУК В. Особливості організації театральної діяльності у психолого-педагогічному просторі	22
ГАВРИЛЮК О., НАЗРЕЦЬ Л. Вплив вікових особливостей на мотивацію навчальної діяльності школярів	25
ГНІВОШЕВСЬКА А., КУЛАКОВ Р. Психологічні особливості комп'ютерної залежності у підлітковому віці	28
ГРИЦЮК К. Причини булінгу у підлітковому віці	32
ГУРАНЕЦЬ А. Особливості взаємозв'язку психологічного благополуччя та адаптації студентів-першокурсників до навчання у ЗВО.....	34
ДАВИДЮК В., ХОМИЧ І. Роль спілкування у формуванні особистості	37
ДВОРАК Д., КУЛАКОВА Л. Психологічна профілактика боулінгу серед молодших школярів.....	39
ДЕМ'ЯНЮК В., КУЛАКОВА Л. Сепарація як феномен міжособистісних стосунків.....	43
ДЗЬОБА Ю. Теоретичний аналіз понять «однодітні» та «багатодітна» родини	46
ДОЛЯ Т. Психологічні особливості проявів прокрастинації у дорослому віці	50
КЛИМЧУК І., КУЛАКОВА Л. Психологічний стрес сучасної молоді: чинники та особистісні детермінанти	53
ЛЕВЧЕНЯ В., НАЗРЕЦЬ Л. Пізнавальний інтерес як мотив навчально-пізнавальної діяльності школярів	56
МАРКОВА І. Емпіричне дослідження ціннісних орієнтацій у підлітковому віці.....	59
МИСАН Я. Основні підходи до розвитку творчої діяльності у сучасній педагогічній і психологічній науці	62
МИХАЙЛОВА Т. Емпіричне дослідження особливостей поведінки підлітків у конфліктних ситуаціях	65
МИХАЛЮК Ю. Референтна група однолітків як фактор прояву конфліктності в юнацькому віці	69
НОВОСАД Т. Проблема комунікативної компетентності майбутніх фахівців.....	72
ОЛЕКСІЙЧУК Д. Особливості ціннісної сфери підлітків	75
ОСТАПУК О. Вплив емоцій на успішність студентів	78

ПАВЛОВА Р., КУЛАКОВА Л. Вплив соціальних мереж на зміст ціннісних орієнтацій у підлітковому віці	81
ПАВЛЮК І., БЕРЕЗЮК Т. Психологічна допомога особистості методами арт-терапії	84
ПАЗДНІКОВА С. Психологічні чинники дезадаптації дітей молодшого шкільного віку.....	89
ПИЛИПЧУК І. Основні підходи до розуміння соціально-психологічної адаптації у сучасній психологічній науці	90
ПОЛЮХОВИЧ Т., БЕРЕЗЮК Т. Емоційний інтелект як складова професійної успішності майбутніх фахівців	93
ПОЛЯК К. Інноваційні підходи до управління сучасним загальноосвітнім навчально-виховним закладом	96
САВА О., КОРЧАКОВА Н. Пути формирования национального самосознания (Зарубежный опыт).....	97
САВЧУК В. Особливості самопрезентації студентів.....	99
САКОВСЬКА О. Особливості психологічного дослідження тривожності підлітків ...	102
САМЧУК І. Особливості корекції тривожності у ранньому юнацькому віці	104
СВИСТУН В. Особливості психологічної корекції шкільної тривожності молодших школярів	108
СЕМЕНЧЕНКО Р., КОРЧАКОВА Н. Емоційна направленість як чинник мізогінії	110
СОСОНЮК О., СОЗОНЮК О. Індивідуальні особливості регуляції і саморегуляції поведінки підлітка	112
ТАРАРОВА А. Сучасні підходи до організації навчально-виховного процесу в інклюзивному класі	115
ТИШИНСЬКА Я., ЮРЧУК О. Особливості використання спортивного танцю в процесі розвитку рухової активності дітей старшого дошкільного віку	117
ТРАЧИК М. Теоретичне та експериментальне вивчення експериментальне вивчення особливостей ігрової діяльності дітей на етапі вікових криз	119
ХОМА О., БЕРЕЗЮК Т. Психологічні підходи до вивчення феномену академічної прокрастинації у студентському віці.....	122
ЧИЧУК Ю. Вплив взаємостосунків із батьками на особистісний розвиток дитини ...	125
ЧОРНОУС Я., НАЗАРЕЦЬ Л.М. Психологічні умови впливу на формування пізнавального інтересу школярів.....	127
ШЕВЧУК О. Особливості психологічного дослідження самоствавлення підлітків ...	130
ШПРАХА Л., КУЛАКОВА Л. Психологічні умови впливу на формування пізнавального інтересу школярів	132
ЮЩУК А. Особливості міжособистісних стосунків у юнацькому віці	135
ЯКИМЕЦЬ М., КУЛАКОВА Л. Чинники психологічного благополуччя особистості.	137
ЛОНГІНОВА О., КОРЧАКОВА Н. Феномен співзалежності в аб'юзивних стосунках	141